

Bölüm 12

Cinsel Sağlık; Cinsel Fonksiyon Bozuklukları

Dr. Seda KESKİN

GİRİŞ VE TANIMLAMALAR

Cinsel sağlık, toplumu en çok ilgilendiren konulardandır. Cinsel sorunlar insanları mutsuz eden sağlık sorunlarının başında gelmektedir. Cinsel sağlığın bozulması beraberinde ruhsal sağlığın, ardından aile sağlığının ve sosyal sağlığın da bozulması ihtimalini yaratır (Bozdemir, 2011). Genel sağlığın ayrılmaz parçalarından birini oluşturan cinsellik diğer yaşam alanlarından ayrı olarak değerlendirilememekte ve kadının sağlığını bozan tüm faktörler cinsel yaşamı da olumsuz yönde etkileyerek cinsel disfonksiyona (CD) neden olabilmektedir (Kütmeç, 2009).

Kadın cinsel disfonksiyonu cinsel yanıt döngüsünün evrelerindeki fizyolojik süreçlerden bir veya birkaç aşamasının bozulması (örn. istek, uyarılma, lubrikasyon ve orgazm) olmakla beraber kadınların yaşam kalitesini değiştiren vasküler, nörojenik, hormonal, musküler, farmakolojik yönü olan çok yönlü bir sorundur (Berman, 2004; İncesu, 2001).

Türkiye'nin hem farklı bölgelerinde hem de farklı popülasyonlarda yapılmış çalışmalarda Öksüz ve Malhan (2006) kadınların % 48,3'ünde (Öksüz, 2006), Çayan ve arkadaşları (2001) % 46,9'unda (Çayan, 2001) ve Demir ve arkadaşları (2007) % 28,6'sında (Demir, 2007) cinsel fonksiyon bozukluğu saptamıştır.

Farklı kültürler de yapılmış çalışmalarda da benzer şekilde Laumann ve arkadaşları (Laumann, 1999) kadınların % 43'ünde, Kanada da ulusal düzeyde 18-44 yaş grubunda yapılmış çalışmada

kadınların % 39'unda cinsel fonksiyon bozukluğu saptanmıştır (Fisher, 1999).

Global Study of Sexual Attitudes and Behaviours (GSSAB) (2005) çalışması, 29 ülkede 40-60 yaş arası erkek ve kadınların cinsellik ve ilişkiye dair davranışları, inançları, düşüncelerini ve doyumlarını irdeleyen geniş ölçekli bir çalışmadır. Bu çalışma dünya üzerinde beş bölge gözetilerek yürütülmüştür: Batı, Merkez/Güney Amerika, Orta Doğu, Doğu Asya, Güneydoğu Asya. Kadınların seksüel problemlerini altı başlıkta inceledikleri görülmektedir. Bunlar seksüel ilginin kaybı, orgazma ulaşamama, çok hızlı orgazm, ilişkide ağrı, seksten yeterince doyum alamama, kayganlaşma sorunlarıdır. Pek çok parametrede Güneydoğu Asya ve Doğu Asya' da diğer bölgelerden daha fazla oranda seksüel sorun bulunmuştur. Beş bölgeye bakıldığında tespit edilen en fazla sorun sekse olan ilgi kaybı (% 28-43) ve bir diğeri de orgazma erişmede zorluk (% 22-41) olarak görülmektedir. Lubrikasyon problemleri tüm dünyada benzer sıklıkta izlenmektedir. Cinsel sorunlara etki eden faktörler incelendiğinde, orgazma ulaşamama sorununa bakıldığında genel sağlık bozukluğu, finansal zorluklar ve depresyon en çok ilişkili bulunan faktörler olarak beş bölgede de izlenmektedir. Lubrikasyon problemine bakıldığında yaş artışı en fazla ilişkilendirilen faktör olarak görülmekteyken, daha önceden depresyon öyküsü olması, lubrikasyon sorunu riskini 1 ila 1.5 kat arttırmaktadır. İlişki esnasında ağrı duyulması ile ilgili risk faktörlerine bakıldığında genel sağlık bozukluğu, erken yaşlar, cinsel ilişki sıklığının azalması ve partner ilişkisinin

KADIN CİNSELLİĞİNE YAKLAŞIMIN PSİKOLOJİK GEÇMİŞİ

Uzun yıllar boyunca psikoanalistler kadın cinselliği ile pek fazla ilgilenmediler. Oedipus kompleksi ve libido teoremi ile kadın cinselliğini açıklamaya çalıştılar. Cinsel terapi alanı Masters ve Johnson'ın klinik çalışmaları ile değişkenlik gösterdi. Düşüncelerini iki kitapta sundular: 'Human sexual response' (1966) ve 'Human sexual inadequacy' (1970).

O zamana kadar bilinen tek cinsel terapi türü psikoanalitik ya da psikodinamik iken; Master ve Johnson'ın tedavi protokolü ile bilişsel-davranışçı terapiler cinsel disfonksiyon tedavisinde kullanılmaya başlandı. Buna göre; ayrı bir vajinal orgazm yoktur, kadınlar refraktör period olmaksızın bir cinsel döngüde multiple orgazm yaşayabilirler, kadın cinselliğinde 4 faz vardır: uyarılma, plato, orgazmik faz, rezolusyon fazı; bireyi tedavi etmektense çifti tedavi etmek gerekir. Sonrasında bu tanımlanan 4 faza bir de arzu/istek fazını eklediler.

Masters ve Johnson'dan sonra Arnold Lazarus (1963) ile davranışçı terapiler gündeme geldi. Lazarus bir frijidite vakasını sistemik desensitizasyon ile çözümlendi. Davranışçı terapistler, tutumun değişmesi için önce davranışın değişmesi gerektiğini savundular ki, bu psikoanalistlerin tam tersi bir durumdu. Sonrasında görüldü ki bazı vakalarda davranış değişikliği ile tutumda değişiklik sağlanabiliyorken, diğerlerinde başarılı olunamıyordu. Sadece tutum değişikliğine odaklanan bilişsel (kognitif) terapiler gündeme geldi. Böylece davranışçı terapiler, bilişsel-davranışçı terapilere evrildi. Sonrasında ise Helen Singer Kaplan (1974)'ın klinik çalışmaları sonucunda psikodinamik terapi, bilişsel-davranışçı teori ile entegre edildi (Kaplan HS, 1974). Bu gelişim sürecinde teoremler ile beraber kadın cinsel disfonksiyonu frijidite adı altında tek kavram olarak incelenmekten çıkıp, DSM'nin içeriğinden de takip edileceği üzere farklı başlıklar altında incelenmeye başlandı.

Mevcut bilgiler ve veriler ışığında bakıldığında, kadın cinselliği lineer ve döngüsel modellerle fazlara ayrılıp incelenmekte, fizyolojik ve fizyopatolojik süreçler ortaya konmuş durumdadır. Tedavi modaliteleri psikodinamik, bilişsel-davranışçı terapiler ve non-hormonal farmakolojik birkaç medikasyon ve

bu onların psikolojik tedavilerle kombinasyonundan ibaret gözükmektedir.

Kaynaklar

1. Amerikan Psikiyatri Birliği: Mental Bozuklukların Tanısal ve Sayısal El Kitabı, 4. Baskı (DSM-IV), Washington DC, Çev: E. Köroğlu, Hekimler Yayın Birliği, Ankara, 1994; 203–219. World Health Organization ICD-10: International Statistical Classification of Diseases and Related Health Problems. *World Health Organization*, 1992 Geneva
2. American Psychiatric Association. Task Force on DSM-IV. Diagnostic and statistical manual of mental disorders: DSM-IV-TR. 4th ed. Washington, DC: American Psychiatric Association; 2000
3. American Psychiatric Association. Sexual dysfunctions. Diagnostic and statistical manual of mental disorders. 5th edition. Arlington (VA): American Psychiatric Publishing; 2013
4. Althof SE, Leiblum SR. Psychological and interpersonal dimensions of male and female sexual function. In t Lue, R Basson, R Rosen et. Al., eds. Sexual Medicine: Sexual dysfunctions in Men and Women. Paris: *Health Publications*, 2004
5. Angulo J, Cuevas P, Couevas B. Vardenafil enhances clitoral and vaginal blood flow responses to pelvic nerve stimulation in female dogs. *Int J Impot Res* 2003; 15: 137-41
6. Barnes J, Bowman EP, Cullen J. Biofeedback as an adjunct to psychotherapy in the treatment of vaginismus. *Biofeedback Self Regul.* 1984 Sep;9(3):281-9.
7. Barlow DH. Causes of sexual dysfunction: the role of anxiety and cognitive interference. *J Consult Clin Psychol* 1986;54:140-8
8. Basson R, Berman J, Burnett A. Report of international consensus development conference development on female sexual dysfunction: definitions and classifications. *J Urol* 2000; 163:888-93
9. Basson R. Human sex-response cycles. *J Sex Marital Ther* 2001; 27(1): 33–43
10. Basson R, Leiblum S, Brotto L ve diğerleri. Definitions of women's sexual dysfunction reconsidered: advocating expansion and revision. *J Psychosom Obstet Gynaecol* 2003;24: 221-9
11. Basson R, Leiblum SL, Brotto L. Definitions of women's sexual dysfunctions reconsidered: advocating expansion and revision. *J Psychosom Obstet Gynaecol* 2003;24:221-9
12. Bergeron S, Binik YM, Khalifé S, Pagidas K, Glazer HI. Vulvar vestibulitis syndrome: reliability of diagnosis and evaluation of current diagnostic criteria. *Obstet Gynecol.* 2001 Jul;98(1):45-51
13. Berman JR, Berman LA, Werbin TJ. Female sexual dysfunction, anatomy, physiology, evaluation and treatment options. *Curr Opin Urol* 1999;9:563-8

14. Berman, J. Etiology and management of female sexual dysfunction. *Urology Times Trade & Industry* 2004; 3.
15. Blumstein P, Schwartz P. American Couples. New York: William Morrow, 1983
16. Bohm-Starke N, Hilliges M, Falconer C, Rylander E. Increased intraepithelial innervation in women with vulvar vestibulitis syndrome. *Gynecol Obstet Invest.* 1998;46(4):256-60.
17. Bohm-Starke N, Hilliges M, Falconer C, Rylander E. Neurochemical characterization of the vestibular nerves in women with vulvar vestibulitis syndrome. *Gynecol Obstet Invest.* 1999;48(4):270-5.
18. Bohm-Starke N, Falconer C, Rylander E, Hilliges M. The expression of cyclooxygenase 2 and inducible nitric oxide synthase indicates no active inflammation in vulvar vestibulitis. *Acta Obstet Gynecol Scand.* 2001 Jul;80(7):638-44.
19. Boroditsky R and Bridges M, Canadian Contraception Study 1998, *Can J Hum Sex*, 8: 161, (1999)
20. Bozdemir N, Özcan S. Cinselliğe ve cinsel sağlığa genel bakış. *Turkish Journal Of Family Medicine And Primary Care* 2011; 5(4): 37-46.
21. Byers ES, Heinlein L. Predicting initiations and refusals of sexual activities in married and cohabitating heterosexual couples. *J Sex Res* 1989; 26: 210-31
22. Call V, Sprecher S, Schwartz P. The incidence and frequency of marital sex in a national sample. *J Marriage Fam* 1995; 56:639-52
23. Cellek S, Moncada S. Nitric oxide neurotransmission mediates the non-adrenergic non-cholinergic responses in the clitoral corpus cavernosum of the rabbit. *Br J Pharmacol* 1998;25: 1627-9
24. Cem İncesu. ED: Nesrin Yetkin, Cem İncesu. Cinsel işlev Bozuklukları. İstanbul, Roche müstahzarları sanayi a.s. yayını, 2001;16.
25. Chadha S, Gianotten WL, Drogendijk AC, Weijmar Schultz WC, Blindeman LA, van der Meijden WI. Histopathologic features of vulvar vestibulitis. *Int J Gynecol Pathol.* 1998 Jan;17(1):7-11.
26. Cranston-Cuevas MA, Barlow DH. Cognitive and affective contributions to sexual functioning. *Ann Rev Sex Res* 1990;1:119-61
27. Crowe MJ, Gillson P, Golombok S. Form and content in the conjoint treatment of sexual dysfunction: a controlled study. *Behav Res Ther* 1981;19:47-54
28. Çayan, E. Akbay, B. Canbolat, D. Acar, M. Bozlu, E. Ulusoy, "Kadınlarda Cinsel Fonksiyon Bozuklukları Prevalansı ve Risk Faktörleri", 4. Ulusal Androloji Kongresi Ankara (2001)
29. Danielsson I, Eisemann M, Sjöberg I, Wikman M. Vulvar vestibulitis: a multi-factorial condition. *BJOG.* 2001 May;108(5):456-61.
30. Demir, N. Parlakay, G. Gök, AA. Esen, "Hastane Çalışanı Bayanlarda Cinsel İşlev Bozukluğu", *Androloji* n33(2): 156-160 (2007)
31. Eva LJ, MacLean AB, Reid WM, Rolfe KJ, Perrett CW. Estrogen receptor expression in vulvar vestibulitis syndrome. *Am J Obstet Gynecol.* 2003 Aug;189(2):458-61.
32. Gerber S, Bongiovanni AM, Ledger WJ, Witkin SS. Interleukin-1beta gene polymorphism in women with vulvar vestibulitis syndrome. *Eur J Obstet Gynecol Reprod Biol.* 2003 Mar 26;107(1):74-7
33. Glazer HI, Rodke G, Swencionis C, Hertz R, Young AW. Treatment of vulvar vestibulitis syndrome with electromyographic biofeedback of pelvic floor musculature. *J Reprod Med.* 1995 Apr;40(4):283-90
34. Granot M, Friedman M, Yarnitsky D, Zimmer EZ. Enhancement of the perception of systemic pain in women with vulvar vestibulitis. *BJOG.* 2002 Aug;109(8):863-6.
35. Hawton K, Catalan J. Prognostic factors in sex therapy. *Behav Res Ther* 1986;24:377-85
36. Heimann JR, LoPiccolo J. Clinical outcome of sex therapy: effects of Daily v. Weekly treatment. *Arch Gen Psychiatry* 1983; 30: 443-9
37. Heiman JR, Glaude BA, Roberts CW et al. Historical and current factors discriminating sexually functional from sexually dysfunctional married couples. *J Marital Fam Ther* 1986; 12: 163-74
38. Howard JW, Daves RM. Linear prediction of marital happiness. *Pers Soc Psychol Bull* 1976; 2: 478-80
39. Hurlbert DF, Apt C et al. Sexual compatibility and sexual desire-motivation relation in females with hypoactive sexual desire disorder. *Behav Modi* 2000; 2:325-47
40. Jalbuena JR, Kaplan HS. The New Sex Therapy. New York, 1974. Atrophic vaginitis in Filipino women. *Climacteric.* 2001 Mar;4(1):75.
41. Kinsey AC, Pomeroy WB, Martin C. Sexual Behaviour in the Human Female. Philadelphia: WB Saunders, 1953
42. Kohout E. The breast in female sexuality. *Int J Psychoanal* 2004;85:1235-8
43. Kütmeç C. Kadınlarda cinsel fonksiyon bozukluğu ve hemşirelik bakımı. *Fırat Sağlık Hizmetleri Dergisi* 2009; 12: 112-136
44. Lauman, EO, Gagnon JH, Micheal RT. The Social Organisation of Sexuality: Sexual Practices in United States. Chicago: University of Chicago, 1994
45. Laumann, A. Paik and RC. Rosen, "Sexual dysfunction in the United States: prevalence and predictors" *JAMA* 281: 537-544, (1999)
46. Laumann EO1, Nicolosi A, Glasser DB, Paik A, Gilling C, Moreira E, Wang T; GSSAB Investigators' Group. Sexual problems among women and men aged 40-80 y: prevalence and correlates identified in the Global Study of Sexual Attitudes and Behaviors. *Int J Impot Res.*
47. Leiblum SR. Vaginismus: a most perplexing problem. SR Leiblum, RC Rosen eds. *Principles and Practice of Sex Therapy*; New York:2000: ss 181-202

48. Lewin RJ. Female orgasm- a current appraisal. *J Psychosom Res* 1981;25:119-33
49. Lewin RJ. Sexual desire and the deconstruction and reconstruction of the human female sexual response model of Masters and Jhonson. *Royal Netherlands Academy of Arts and Science*, 2001
50. MacPhee DC, Jhonson SM, Van Der Veer MMC. Low sexual desire in women: the effects of marital therapy. *J Sex Marital Ther* 1995; 21: 159-82
51. Meana M, Binik YM, Khalife S, Cohen DR. Biopsychosocial profile of women with dyspareunia. *Obstet Gynecol*. 1997 Oct;90(4 Pt 1):583-9.
52. Meston C, Hull E, Levin RJ, Sipski M. Women's orgasm. *Sexual Medicine: Sexual Dysfunctions in Men and Women*. Paris: Health Publications, 2004:783-850
53. Min K, Kim NN, McAuley . Sildenafil augments pelvic nerve mediated female genital arousal in the anesthetized rabbit. *Int J Impot Res* 2000; 12 (Suppl 3): S32-9
54. Oskay Ü, Beji N. Kadın cinsel fonksiyon bozukluğu sınıflandırması, son dönemde yapılan değişiklikler ve yeni sınıflama için öneriler. *Androloji Bülteni* 2008; 79-82 2005 Jan-Feb;17(1):39-57
55. Öksüz, S. Malhan, "Prevalence and risk factors for female sexual dysfunction in Turkish women", *The Journal of Urology* 175: 654-658, (2006)
56. Persky H, Charney N, Strauss D ve diğerleri. The relationship of sexual adjustment and related sexual behaviours and attitudes to marital adjustment. *Am j Fam Ther* 1982; 10:38-49
57. Pfaff DW. Drive: Neurobiological and Molecular Mechanisms of Sexual Motivation. Bradford: MIT Press, 2001
58. Rao KV, DeMarris A. Coital frequency among married and cohabitating couples in United States. *J Biosoc Sci* 1995;27:135-50
59. Reissing ED, Binik YM, Khalifé S, Cohen D, Amsel R. Vaginal spasm, pain, and behavior: an empirical investigation of the diagnosis of vaginismus. *Arch Sex Behav*. 2004 Feb;33(1):5-17.
60. Schultz WW, van Andel P, Sabelis I. Magnetic resonance imaging of male and female genitals during coitus and female sexual arousal. *BMJ* 1999; 319: 1596-1600
61. Shader RI. Sexual dysfunction associated with thioridazine hydrochloride. *JAMA* 1964; 188: 1007-9
62. Spector IP1, Carey MP. Incidence and prevalence of the sexual dysfunctions: a critical review of the empirical literature. *Arch Sex Behav*. 1990 Aug;19(4):389-408.
63. Sprecher S. Sexual satisfaction in premarital relationships: associations with satisfaction, love, comitment, and stability. *J Sex Res* 2002; 39: 190- 6
64. Sungur MZ, Gündüz A. Critiques and Challenges to Old and Recently Proposed American Psychiatric Association's Website DSM 5 Diagnostic Criteria for Sexual Dysfunctions. *Klinik Psikiyatri Bülteni* 2013;23(1): 113-28
65. Swieczkowski JB, Walker CE, Sexual behaviour correlates of female orgasm and marital happiness. *J Nerv Ment Dis* 1978; 166: 335-42
66. Tiefer L. Historical, scientific, clinical and feminist criticisms of 'the human sexual response cycle'. *Annu Rev Sex Res* 1991;2;1-23
67. Tympanidis P, Casula MA, Yiangou Y, Terenghi G, Dowd P, Anand P. Increased vanilloid receptor VR1 innervation in vulvodynia. *Eur J Pain*. 2004 Apr;8(2):129-33.
68. Waterman CK. The role of orgasm in male and female sexual enjoyment. *J Sex Res* 1992: 18;146-59
69. Wellings K, Field J, Jhonson AM. Sexual Behaviour in Britain. London: Penguin Books, 1994
70. Weström LV, Willén R. Vestibular nerve fiber proliferation in vulvar vestibulitis syndrome. *Obstet Gynecol*. 1998 Apr;91(4):572-6.
71. Whitehead A., Matthews A. Factors related to successful outcome in the treatment of sexually unresponsive women. *Psychol Med* 1986; 16: 373-8
72. Van Lankveld JJDM, Weijenborg PTM, TerKuile MM. Psychologic profiles and sexual function in women with vulvar vestibulitis and their partners. *Obstet Gynaecol* 1996;88:65-70